

MI MINDEN VAN EGY VERSBEN?

Ravasz László bevezető beszéde az Áprily és Inczedy-Joksmann estélyen, a Zeneakadémián, 1928 február 9-én.

HA SVÁJCBAN egy hegyfokon vagy szoroson megállunk, 3000 méteren felül s egyszerre elkezd hullani a hó: úgy érezzük magunkat, mintha egy óriási puha hótengerben sülyedtünk volna el. Alattunk 60—80 mély hóréteg, amely talán gleccserként húzódik lassan lefelé, egy évben 5—6 m utat téve meg, felettünk beláthatatlan magasságig csupa rajzó hóatmoszféra, körülöttünk több kilométer távolságban egyre szitáló, soha meg nem fogyatkozó hóvilág, mintha az örök fagy világának óriási hógaratja járna. Milyen nagy, milyen beláthatatlan ez a hóbirodalom!

Erről a hótömegről figyelmünk egyetlen egy helyre fordul, amely épen a kezünkre esett. Csodálatos, fehér, fagyott arabeszket látunk, amelynek meg van a terve, monumentalitása, bonyodalmas szerkezete, azt mondhatnám, egész rendszere. Mindenik hópohely más-más kép; mennyi változatosság és mégis milyen egység a változatosságban!

Az élet nagy csúcsein így hull szakadatlanul a költészet örök havazása. Vannak benne hegyoldalak, szakadékok, gleccserek, dörgő lavinák — nem érdekelne-e benne a legkisebb egység, a hópohely, az egyetlenegy vers? Engedjük a kezünkre szállni ezt a legkisebb egységet, a verset, a dalt, a lírai költeményt és nézzük meg közletről. Minden egyes darabnak más a terve, rendszere, monumentalitása, de millió változatban mégis azonos szerkezet. *Nézzük meg, mi minden van egy versben?*

A vers is két világ érintkezéséből támad, mint a hó. A meleg gyermeke: a pára, megfagy a hideg áramlások nagy realitásában és ebből születik a hópohely. A vers is két világ érintkezéséből születik, a hideg külső és a meleg belső világ összeér, ennek a gyermeke. Ezt a két világot még pontosabban így nevezhetjük el: az Én és a Más. A Másban két nagy réteget találunk: egyik a látható, külső világ s akkor az Én saját gondolataival, érzéseivel, lelkiségével együtt belsőnek számít; de a második réteg lehet az Én lelkiségének tartalma, a gondolatok, érzések és akarások világa: ilyenkor ezek fölött lebeg tisztán, fönségesen az Én, a benső, aktív, személyes szellem.

Ha e két világ közül csak egyik van meg, nem születhetik vers. Hiábavaló a legfinomabb húr is, akárhogy húzná a nyirettyű, ha nincs levegő, dal nem támadhat. És hiába volna levegő, ha nincs benne reszkető húr, melódia nem születhetik. A legszebb univerzum sem tud egyetlenegy költeményt teremteni, ha nem rezg a közepén a poétai Én. És a poétai Én üres szoba és sötét börtön volna, ha nincs megtelítve gazdag világtartalommal, olyan Neménnel, amelyben egybeforr világ és lélek, külső és belső világ.

A vers vagy azzal kezdődik, hogy a külső világ belép a lélekbe, a Más hozzá ér az Énhez, vagy pedig úgy, hogy a lélek kicsordul a világba, az Én hozzáér a Máshoz. Vannak poéták, akiknél a külső világ belépése a döntő:

a benyomás, a megérkező vendég a költemény tárgya ; ezek az *impresszionisták*. De vannak olyanok is, akiknél a kiinduló érzés, az útrakelő lélek a fontos, ez tesz valamit a világgal : rányomja a dolgokra a bélyegét, átalakítva és felforgatva mindent ; ezek az *expresszionisták*. Az impresszionista költő receptív, alázatos, tükröző ; az expresszionista költő aktív, kegyetlen, forradalmi és felforgató. Harmadik típus az, amikor a megérkező és a kiinduló találkozik és kézfogójukból támad a költemény. Ezek a klasszikus liraiságú emberek.

Tehát a költemény két világ találkozója, csodálatos megérkezés, még csodálatosabb útrakelés, vagy legcsodálatosabb légyott.

A vers második nagy, döntő eseménye az, hogy a két világ, mint egy kacsában forgó tündérpalota, elfordul a szemünk előtt ; helyet cserél, egyik a másikba olvad, vagy átalakul. Az, ami világ volt, lélekké válik, ami lélek volt, világgá lesz. A hangulatból tárgyak lesznek, a tárgykból hangulatok. Események hirtelen érzésekké vagy gondolatokká válnak. Gondolatok, érzések, benyomások eseményekké, genreképekké, emlékekké testesülnek. Természetes, hogy ennek az átalakulásnak ezerféle módja lehet. Lejátszódhatnak az egész térben, ilyenkor egyszerű leírás lesz ; maradhat időben, amidőn a jelen multtá hangolódik, a multból és jelenből hirtelen jövőendő csap ki. Lehetséges az, hogy a vers alapja egy éles gondolat, vagy pedig finom, összetett hangulat. Egyik alámerülhet a másikba, az utóbbi kitermelheti az elsőt. Mindenikkel azonban két vonal ér össze, amelyik valahogy szöveget alkot : a szellemnek egy ősi *reflexmozdulata* van benne a versben.

A vers épen ezért mindig meglepetés.

Ez a mívelet akár a szemünk előtt folyik le, akár csak eredményeit látjuk ; akár túl vagyunk rajta, akár csak a kezdetéig jutottunk el : mindenképen mimelése és ismétlése a teremtés nagy művének, amidőn az anyag átlelkesül és az ige testbe öltözik. A vers a teremtés miniatűr képe.

De még ez sem elég. Még az is kell, hogy a versben benne legyenek *én* is, benne légy *te* is. Valamelyikben : vagy a belépőben, vagy az útra indulóban magamra ismerék. Igen, ez én vagyok, ez az én életem, ez az én fájdalمام, ez az én világom. Úgy vagyok benne, mint a tükörben a kép. Egy pillanatra önmagammal találkozom. A két találkozó közül egyik magam vagyok, test szerint, de erről elfelejtkezem ; a másik lényemnek puszta képe, de ez megígész és foglyul ejt. Azért pereg le rólunk annyi vers, mert a mélyéről nem köszönt minket önnön képünk mása.

De a saját magam képe is hamar eltűnik : beolvad egy másik képbe, a költő képébe. Minden versben egy nálunk nagyobb, rejtelmes valakivel találkozunk, aki testvérünk s egyben idegen és mindig új, a költővel. Úrrá lesz felettünk és mi örömmel adjuk meg magunkat neki.

Mindez egy pillanat alatt megtörténik és ismét oda lesz ; a vers akkor igazi, ha egy pillanatnak a gyermeke, de e pillanat alatt az örökkévalóság kék sátora borul fölem, amelyben a lelkem századokat és évezredeket él.

A vízióból egyszerre halk koppanás ébreszt fel, mintha gesztenye hullott volna le a fáról, vagy szírom, amelynek súlya van s rá megcsendülne a föld. Drága eredmény hull ébredő ölünkbe ; egy édes plusz támadt ebben a telerakott és mégis üres világban : a vers. Tíz-husz sorral lett több a világon s mégis benne tovább élt és újra győzött az örök teremtés.

Indiai mythos szerint a világ közepében áll az óriási életfa. Néha egy évben egyszer valami láthatatlan kéz megrázza és hull le róla millió meg millió levél. Akire reáhull az ilyen levél, szemfedővé válik rajta, szeme lecsukódik és eltakarja a halál.

A költészet csodafája ott virul a világ közepén, megrázza e fát a poéta és peregnék le a levelek; akire ráhull a levél, szeme felpattan, csodálatos dolgokat lát és reámosolyog az élet.

Várjunk csendesesen, egy erdélyi poéta és egy erdélyi énekes érkezett és rázzák a magyar költészet csodafáját.

DUNÁBA VIZET ÖNTENEK.

Nekem vadkacsát hoznak néha a vadászok.
Pedig húsz kacsza hápog az udvaromon.
— Adott-e valaha valaki vadkacsát a szegénynek?
Pedig de jó volna asztalon látni a vándor őszi vágycakat!

Nekem bort, pezsgőt adnak, ha valahol vendég vagyok.
Pedig pezsgő nélkül is virágosít a szeretet mámore.
— Adott-e valaki pezsgőt, szeretetet a szegénynek?
Pedig de jó volna fekete álmaikat szeretettel kivirágoztatni!

Nekem nyolcfogásos vacsorával kedveskednek néha.
Pedig én jóllakott ember vagyok. Tudok imádkozni.
— Adott-e valaki nyolcfogásos vacsorát a szegénynek?
Pedig korgó gyomrok ritmusából nőnek a vérvörös énekek!

Engem sokan megnéznék, míg végigvándorlok a világon.
Pedig engem már megsebez a kacér, vagy kíváncsi tekintet.
— Megnézte-e valaki a vándorlegény kalapján a tulipánt?
Pedig de jól esne neki, ha egy lány szeme megakadna rajta!

Ha meghalok, harmincpapos temetést adnak nekem.
Pedig nekem akkor már igazán nem kell komédia.
— Adtak-e valaha harmincpapos temetést a szegénynek?
Pedig egyellen romantikájuk, hogy szépen meghaljanak!

Én csak példa vagyok. Mindég így tettek az emberek.
Mindég így fognak tenni, legyen Lenin, vagy cár az uruk.
Jóknak akarnak látszani, teli kaptárba mézet csurgatnak,
virágos fákra virágot aggatnak, Dunába vizet öntenek.

Mécs László.